

# Musik zwischen Nord- und Ostsee, Heft 21

Peder Hegelund:

Lad af, o hjerte sorrigfuld

Appendix: Her frem, her frem, i syndere alle

2 firestemmige sange

2 vierstimmige Gesänge

Ribe 1578



Evangelisch-Lutherische  
Kirche in Norddeutschland

## Die Notenreihe „Musik zwischen Nord- und Ostsee“

ist im Rahmen des deutsch-dänischen EU-Projekts „Musik und Religion zwischen Rendsburg und Ribe / Musik og religion mellem Rendsburg og Ribe“ begründet worden, das 2013–2015 unter Leitung der Schleswig-Holsteinischen Landesmuseen Schloss Gottorf im Rahmen des Förderprogramms Interreg IV A durchgeführt wird.

Sie flankiert zugleich das Verbundprojekt der Evangelisch-Lutherischen Kirche in Norddeutschland, das unter dem Titel „Luthers Norden: Kulturwirkungen der Reformation im Norden erforschen und vermitteln“ einen Beitrag zum 500. Jahrestag der Reformation Martin Luthers (2017) leistet.

Die Notenreihe hat das Ziel, Musikwerke aus den Gebieten zwischen Nord- und Ostsee in wissenschaftlich fundierten Ausgaben für die musikalische Praxis zu erschließen.

Diese Notenausgabe ist im Internet erhältlich unter:

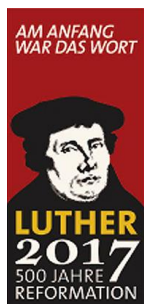
<http://www.nordkirche.de/nordkirche/kirchenmusik/noten-download.html>



**INTERREG4A**  
SYDDANMARK-SCHLESWIG-K.E.R.N.



Europäischer Fonds für regionale Entwicklung  
Europäische Union · Investition in Ihre Zukunft



Musikwissenschaftliches Seminar

# **Peder Hegelund**

1542–1614

**Lad af, o hjerte sorrigfuld**  
Appendix: Her frem, her frem, i syndere alle

**2 firestemmige sange**  
**2 vierstimmige Gesänge**

**Ribe 1578**

for sopran, alt, tenor og bas  
für Sopran, Alt, Tenor und Bass

Herausgegeben von Konrad Küster

Evangelisch-Lutherische Kirche in Norddeutschland  
Der Landeskirchenmusikdirektor  
Hamburg 2015



*Peder Jensen Hegelund (1542-1614)*  
*Bispeportræt i Ribe Domkirke*      *Bischofsporträt in der Domkirche zu Ribe*

## Inhalt/Indhold

Dansk forord	6
Deutsche Vorbemerkung	12
Kritischer Bericht	15
Edition	
Lad af, og hjerte sorrigfuld	17
<i>Argumenta resurrectionis corporum, str. 1–27 (med Hegelunds bibelbennvisninger)</i> Textwiedergabe / Tekstgengivelse	20
Appendix: Her frem, her frem, I syndere alle (Musik: Ambrosius Lobwasser)	26
Editionsrichtlinien der Notenreihe „Musik zwischen Nord- und Ostsee“ (MNO)	28

## Dansk forord

### *Fra lærer til biskop*

Peder (Jensen) Hegelund, biskop i Ribe Stift fra 1595 indtil sin død i 1614, var fra den 15. november 1569 gennem 11 år den musikansvarlige lærer ved Ribe Katedralskole. Efter tidens skik blev stillingen ikke betegnet som “kantor”, men som “rektor”: Den lærer, der var vigtigst på skolen, skulle sørge for musikken i den kirke, skolen var knyttet til – i dette tilfælde Ribe Domkirke. Katedralskolen lå skråt over for domkirkens vestlige facade.

I grunden var Hegelunds karriere ikke usædvanlig: Der var kun få, der havde denne rektor- eller senere kantorstilling på livstid. De fleste, som bar ansvaret for kirkelig musik, fik denne opgave lige efter studietidens afslutning (som Hegelund, der kom tilbage fra Wittenberg i juni 1569) for at overtage et præsteembede nogle år senere (som Hegelund gjorde i 1580, da han blev præst i Vester Vedsted). Og flere af dem, som havde en musikstilling af denne slags som mellemed i deres karriere, blev kendt for deres kompositoriske virke, selvom det efterfølgende teologiske arbejde strakte sig over flere årtier. Ingen ville huske Erhard Bodenschatz for sit virke som præst i en lille landsby i Sachsen<sup>1</sup>, men udgivelsen af en yderst indflydelsesrig luthersk musiksamling (*Florilegium Portense*, 1618/21) gjorde ham verdensberømt. Det samme gælder fx Magdeburgkantoren Friedrich Weißensee, som var en fremragende komponist; at han ‘alligevel’ endte som landsbypræst, var simpelthen det mest almindelige. Næsten 100 år senere vil magistraten i Flensburg ikke ansætte en gift mand som kantor – ikke kun fordi betalingen var dårlig, men også fordi man forventede, at kantorembudet var karrierens første trin efter studietiden<sup>2</sup>.

På den måde skiller Hegelund sig ikke ud i forhold til tiden med sit musikalske rektorembede og med fortsættelsen som præst. Hans stilling gennem de sidste årtier lå dog uden for det sædvanlige: På den ene side var han landsbypræst i Vester Vedsted; men denne stilling var forbundet med forpligtelserne som lektor ved domkirken, hvor Hegelund skulle holde latinske forelæsnings om Bibelen i St. Barbaras kapel<sup>3</sup>. Præstestillingen ved domkirken var således det næste trin – som for Hegelunds vedkommende blev fulgt op af valget til biskop i 1595. Det er derfor, at man ser Hegelund først og fremmest som en betydningsfuld person inden for kirkehistorien. Men samtidig kan man også fokusere på ham som musiker – som man gør det med så mange andre, hvis tidlige karriere følger det samme mønster.

### *Hegelund som musiker*

Hegelund var født i Ribe i 1542, havde været på Katedralskolen i nogle år, havde tilmed allerede undervist på skolen (som “hører”), indtil han (i 1561) tog til København sammen med Hans Thomissøn. Ligesom senere Hegelund havde Thomissøn været ansat som skolens rektor (fra 1557); nu blev han præst ved Vor Frue Kirke i København (lidt senere tillige provst for Sokkelund Herred). Hegelund kom til at bo hos teologiprofessoren Niels Hemmingsen og studerede på Københavns Universitet, inden han drog til Leipzig (senere til Wittenberg) i 1564.

---

<sup>1</sup> Osterhausen, nu en del af Luther-byen Eisleben.

<sup>2</sup> Se Hans Peter Detlefsen, *Musikgeschichte der Stadt Flensburg bis zum Jahre 1850*, Kassel etc. 1961, s. 223, 232f.

<sup>3</sup> I kirkens sydøstlige hjørne; jfr. Bue Kaae, *Peder Hegelunds almanakoptegnelser, 1565–1613*, 2 bind, Ribe 1976 (cit. “Almanakoptegnelser”), og *Biskop Peder Hegelund, 1542–1614: En biografi*, Ribe 1977 (cit. “Biografi”). Her biografi, s. 78 og 105.

Thomissøn kendes for salmebogen fra 1569. Som han fortæller i bogens forord, havde han påbegyndt dette arbejde allerede i Ribe, hvor han desuden sørgede for, at skolens kirkemusikrepertoire fik en god standard. Man ved så meget om dette, at man kan rekonstruere Ribe domkirkes tidligste lutherske kirkemusik – så autentisk som ingen andre steder i den “lutherske verden”<sup>4</sup>.

Hegelund vidste, hvad Thomissøn havde gjort for Ribe Katedralskoles musikliv. Det var Hegelund, der samlede alle relevante dokumenter om skolen i en stor bog, *Liber Scholæ Ripensis* (“Riber Skolens Bog”)<sup>5</sup>: Nogle steder fortæller hovedskribenten noget i jeg-form, og en gang bliver oplyst af en anden, at denne person var Hegelund – som i øvrigt underskrev flere dokumenter og tilkendegav, at det var ham selv, der gjorde det (altså ikke en kopist, der skrev teksten samt underskrifterne af).

Hvornår Hegelund begyndte denne bog, ved man ikke præcist; men han tilføjede notater i meget lang tid, endda efter han havde overtaget bispeembedet. Hvad musikken angår, giver han så detaljeret et overblik over repertoiret, at man kan identificere de (trykte) noder lige så godt som fra et moderne bibliotekskatalog. Og han tilføjede, hvilken rolle hans forgængere havde spillet: med anskaffelsen og indbinding af musikbøgerne. Da han gjorde dette med blikket rettet tilbage over flere årtier, ser man, at han havde en detaljeret “insiderviden” om skolens historie. Også Hegelund udvidede skolens musiksamling, bl.a. med en samling af Magnificat-kompositioner, to bind med musik af Magdeburg-kantoren Gallus Dressler og nogle motetter.

Om Hegelunds liv ved man rigtig meget. Dette skyldes først og fremmest hans almanakoptegnelser, som dækker hele perioden fra studieopholdet i Leipzig (1565) indtil 1613 (året før hans død). Men desværre fortæller han kun lidt om de musikalske opgaver.

Man ved dog for eksempel, hvad han gjorde, lige efter han havde overtaget skoleembedet i november 1569. Den 4. december skulle “Gud Fader vdi Himmerig” synges i domkirken – i hvilken form, ved man ikke. Højest sandsynligvis havde han allerede med sig Hans Thomissøns *Danske Psalmebog*, som var udkommet lige inden: Thomissøn havde dateret sit forord d. 22. august. I advents- og juletiden begyndte han at gå bogen igennem: Især om søndagen sang (og indstuderede) han salmer med eleverne. At det foregik ved hjælp af Thomissøns salmebog, kan man se af de numre, Hegelund tilføjede sine notater: Alle tallene refererer til Thomissøns bladnumre. Og at denne salmesang foregik på skolen, bliver tydeligt af hans notat fra den 1. Juledag 1569: Her fortæller han først, hvilke salmer han lod synge<sup>6</sup>:

Den signede dag er oss, 9.  
 En Iomfru fød ith. [= fol. 12]  
 Al den ganske christenhed [= fol. 14]  
 Puer natus in betlehem [= fol. 19 verso; *Et barn er født i Betlehem*, Hans Tausens version]  
 Loffuet vere du Iesu Christ – 21.  
 Fra himmelen høith kom – 23.  
 Herodes hui frycter – 27.  
 Esaias den prophet – 125.

Og så fortsætter han: “Definitionum Theologicarum Philippo explicationem institui, hora 4” (= kl. 4 begyndte jeg forklaringen af Melanchthons *Definitiones theologicarum*).

<sup>4</sup> Resultatet udkommer som artikel i *Schütz-Jahrbuch* 2015. En påskegudstjeneste, som den kunne have fundet sted i 1560, blev rekonstrueret ud af disse kilder og kunne opleves d. 19. april 2015 i Ribe Domkirke.

<sup>5</sup> Viborg, Landsarkivet for Nørrejylland, C-0638 Ribe Katedralskole nr. 141, “Liber scholes [!] Ripensis, 1590–1638”.

<sup>6</sup> *Almanakoptegnelser*, bd. 1, s. 58. Alle andre meddelelser fra Hegelunds almanakker er taget fra dette bind; enkelte detaljer bliver citeret med datoangivelserne.

Undervisningen på 1. Juledag lyder ikke usandsynlig. Eleverne boede jo på skolen (som internat). Derfor var det oplagt at forsætte undervisningen efter festdagens højmesse – med sangundervisning i tidens (dvs. på hver latinskole) almindelige musiktime kl. 12–13. Det er ikke klart, om der overhovedet var nogen, der gik på juleferie; netop på festdagene skulle eleverne deltage som sangere i domkirkens gudstjeneste.

Notater med relation til Thomissøns salmebog fortsætter for hver søndag indtil den 29. januar 1570, hvorefter Hegelund ikke længere fortæller noget om salmesangen – og heller ikke om andet, der har direkte relation til musik. Man kan læse, at Hans Thomissøn kom på besøg d. 8. juni 1570, at Hegelund fordelte indsamlede penge til sangerne d. 8. januar 1571 og flere gange benyttede litaniet (fx 12.–14. december 1569, 26.–28. marts 1571, 24.–26. februar 1578). Meget mere læser man om teateropførelser, nogle med et religiøst emne (opvækkelsen af Lazarus, 15. juni 1572; 10 jomfruer, 17. juni samme år; tre danske dramaer om hhv. Jephta, Abraham og Susanna i juni 1576<sup>7</sup>), andre med relation til romersk-latinsk kultur (Terents, 16. juni 1572).

Når Hegelund endelig fortæller noget om musikken, bliver det aldrig klart, hvad han mener. Den 1. december 1572 skriver han “Ordinaimus ordines Cantores” (“vi har lavet en [ny] ordning med sangerne”). I hvert fald lyder det sandsynligt, at det var noget, som skete regelmæssigt ved kirkeårets begyndelse, for Hegelund fortæller året efter (6./7. december 1573) “Begyndte di ath siunge offuer” og 4 år senere, d. 2. december 1576: “Cantari incoeptum” (“der blev igen begyndt med at synge”)<sup>8</sup>. Hvert år skete dette den første søndag i december.

Hvis han noterer d. 13. november 1575, “Scriptum à me Epicedium Petro Oxe”, mener han måske ikke en “begravelsessang”, som almanakoptegnelsernes udgiver, Bue Kaae, antog; “epicedia” var for det meste individuelle mindedigte uden musik.

Til sidst fortæller han i året 1578:

10. [august]. Accepi Psalmodiam denuo in manus

Jeg fik på ny “psalmodia” i hænde.

[...]

4. [september]. Scripsi Laurentio Benedicto Typographo de Psalmodia Scholastica.

Jeg skrev til bogtrykker Lorentz Benedicht om “psalmodia scholastica”.

Benedicht var den bogtrykker, der arbejdede for Hegelund i forbindelse med de to småskrifter, som musikken i dette hæfte kommer fra (Benedicht havde også trykt Thomissøns salmebog). Det ville lyde meget sandsynlig, hvis Hegelund her planlagde en særlig skolesalmebog, som han “på ny” fik i hænde (dvs. for at gennemse og rette den) midt i august, og som han omtalte (mht. resultaterne) i et brev fra begyndelsen af september. Noget lignende var sket få måneder tidligere: Den 12. maj havde Hegelund skrevet til bogtrykkeren Mads Vingård om udgivelsen af sit drama “Susanna”, hvis rettelser han sendte til København d. 21. maj<sup>9</sup>.

Desværre ved man ikke mere om dette projekt. Derfor ved man heller ikke, i hvilket omfang Hegelund komponerede noget til skolens brug. I hvert fald hører man ikke noget om håndskrevne noder, som blev ejet af skolen (og derfor indskrevet i *Liber Scholæ Ripensis*). Men det ville ikke være rimeligt at antage, at han udelukkende var en udøvende musiker.

<sup>7</sup> Hans egen drama „Susanna“ bliver omtalt i 1578, da det kom ud som bog.

<sup>8</sup> Hvad det betød i praksis, bliver ikke klarere med Kaaes tilsvarende kommentarer: Almanakoptegnelser, bd. 2, s. 54, 59, 73.

<sup>9</sup> Med den samme formulering (12. maj 1578): “Scripsi Mathiæ Vinatori Typographo de Susanna imprimenda, misi x Ioachimos [10 joachimsthaler] ved Anders Oluffsen.”



*De to værker: arrangementer eller egne kompositioner?*

De to småskrifter, der står i fokus i denne udgivelse, er begge udkommet i året 1578. Udover temmelig lange strofiske digte indeholder hver en firestemmig melodisats<sup>10</sup>. Ingen af dem bliver nævnt i Hegelunds almanakoptegnelser. Derfor ved man næsten ikke noget om værkernes historie – bortset fra detaljerne i selve udgivelserne. Begge gengiver musikken i korbog-notation, dvs. med alle fire stemmer på samme opslag. Bindene er dog så små, at det næppe er muligt at samle de fire relevante sangere rundt omkring et eneste eksemplar; derfor ser det ud, som om Hegelund (eller bogtrykkeren Laurentz Benedicht) blot “citerer” kormusikkens praksis. Og begge titelsider bærer kun Hegelunds navn; ved første blik tyder intet på, at navnet kun skulle referere til teksten. Men man skal se nøjere på hans titelformuleringer.

Den ene, *Exempla regulæ*, er et digt med en meget udførligt formuleret titel, som handler “Om Guds Naade oc Barmhiertighed imod Allehaande store Syndere oc Synderinder: Huilcke hand wforskylt [uforskyldt], aff blote Naade, aleniste for Jesu Christi hans kiere Søns skyld, haffuer forladt Synden oc giffuit sit Venskab oc det Euige Liff” – altså om “retfærdiggørelsen ved tro alene” som et af reformationens mest centrale budskaber. Udgangspunktet til *Exempla* var et lykkeligt tilfælde: Martine Laugesdatter Hegelund, gift med Ribe-borgmesteren Peder Mortensen Hegelund, var under en pestepidemi meget syg, men blev rask igen<sup>11</sup>.

Måske oplevede Hegelund dødsfaldene meget intenst, efter hans kone døde i barselsseng d. 27. juli 1573<sup>12</sup>. Og da i løbet af de følgende år flere mennesker fra hans mangeårige vennekreds døde, gav det et udgangspunkt for det andet bind, *Argumenta resurrectionis corporum*, som samler “epicedia”, skrevet i anledning af disse sørgelige hændelser: Lauge Laugesen, den 16-årige søn af Ribe-biskoppen Hans Laugesen og dennes kone Dortha (Hans Tausens datter), døde i Roskilde d. 23. september 1576<sup>13</sup>. Han mindes også Hans Tausen (d. 1561), som han havde oplevet i løbet af sine ungdomsår i Ribe, og til sidst Dorothea, Niels Hemmingsens datter (gift med Nicolaus Hammer), som døde d. 1. januar 1577<sup>14</sup>.

Mens disse latinske mindeord bliver samlet ved bindets afslutning, begynder det med et temmelig langt dansk dedikationsdigt til “Dorethe M. Hans Laugisens” (“Sorrige kommer ind at luce dørre | oc taar end der geste”). På den måde bliver Hegelunds *Argumenta* til et stort *Memento mori*.

Samtidig kan man se begge værker i en tættere forbindelse: Emnet er i den sidste ende to led fra Trosbekendelsens tredje del, om Helligånden. Overskriften til *Exempla* er “credo remissionem Peccatorum” (“[jeg tror på] syndernes forladelse”). *Argumenta* fortsætter således med “credo carnis resurrectionem” (“[jeg tror på] kødets opstandelse”). Derfor bliver begge stykker gengivet i netop denne rækkefølge.

Hvor vældig gennemtænkt Hegelunds *Argumenta*-digt er, bliver allerede tydeligt i grafisk henseende. Det går over 27 strofer, der alle er gengivet her. Nogle gange indskyder han latinske bindetekster, som ikke bliver gengivet her<sup>15</sup>: Formålet med denne udgivelse er at muliggøre en opførelse, både af det hele og af enkelte strofer – fx de meget naturrelaterede om årets gang.

Derimod virker *Exempla regulæ* mindre indviklet; alligevel er der tilføjet et stort antal henvisninger til konkrete skriftsteder. Desuden står et differentieret teologisk princip også bag dette

<sup>10</sup> Dette bliver ikke omtalt i litteraturen: hverken hos Bjørn Kornerup (*Ribe Katedralskoles historie*, København 1947, bd. 1, s. 319f.) eller hos Kaae (biografi, s. 66).

<sup>11</sup> Almanakoptegnelser, samme dato (29.10.1576): „Maren Laugisdaatter bleff meget suag oc siug“. Om hende jfr. Kaaes kommentar i bd. 2, s. 353. Hegelund skriver i dedikationen, at hun derefter var „ex febræ pestilenti liberatæ, et ... velut ex mortæ redditæ“.

<sup>12</sup> Se Kaae, biografi, s.65f.

<sup>13</sup> Se desuden Almanakoptegnelser, bd. 2, s. 374, og bd. 3, s. 66.

<sup>14</sup> For nærmere detaljer se bindets digitaliserede udgave, se “Kritischer Bericht”.

<sup>15</sup> Nogle er kortere, andre meget udførlige; derfor bliver der henvist til den digitaliserede originaludgave.

værk: De fleste af de 41 strofer refererer til en person eller persongruppe fra bibelen; derfor har Hegelund også nummereret alle strofer mellem nr. 9 og 33 med romertal mellem I og XXVII for at henvise til dette overordnede princip.

Med hensyn til musikken, har man med 1500-tallets typiske kompositoriske strukturer at gøre. Begge sange tager udgangspunkt i et allerede eksisterende musikstykke, hvis melodi bliver sunget af tenorstemmen – den gamle hovedstemme (“tenor” betyder “at holde melodien”). Så kan man spørge igen: Hvad siger begge to småskrifter om Hegelunds musikalske evner?

På titelsiden til *Exempla* finder man en konkret kildeangivelse; Hegelund skriver, at hans tanker blev “sammendragne vdi en Sang” af ham selv og fortsætter: “Ad numeros melodiæ Psalmi CXL. Psalterij Germanici D. D. Ambrosij Lobuasseri.” – altså at dette digt skal synges til de noder, som man finder i melodien til Ambrosius Lobwassers tyske version af Davids Salme Nr. 140, dvs. Lobwassers bearbejdelse af Calvins Psalter fra Geneve<sup>16</sup>.

Lobwassers kompositioner er flerstemmige satser. Hegelund brugte hele satsen (ikke kun tenorstemmen). Musikken til denne salmekomposition er derfor Lobwassers, ikke Hegelunds.

Denne irritation bliver overvundet med det samme. For det første skal man være klar over, hvor ny Lobwassers bog var: Den var udkommet i 1576; Lobwasser havde dateret sin fortale til bindet d. 15. februar 1575. Allerede to år senere blev Hegelunds digt, som tager denne bog til udgangspunkt, allerede trykt. Hegelund bruger således Lobwassers musik for at sætte en tekst ind i musikken, som ikke refererer til Genferpsalterens calvinistiske grundtanker, men har rødder dybt i den lutherske teologi. Derfor er dette værk en udgivelse værd – ikke mindst som et meget tidligt eksempel på en danske viderebearbejdelse af Lobwassers musik.

Den anden, *Argumenta resurrectionis corporum* (“Trøst oc Beuissning vdaff Guds ord om Leagemens opstandelse”) bygger på en vise, for hvilken Hegelund nævner “D. Hans Albritzen” som tekstforfatter, ellers kendt som “Hans Albertsen” (1525–1569, biskop over Sjælland<sup>17</sup>): “Jeg veed en Vrt baade deilig oc bold”. Salmen blev publiceret for første gang i Thomissøns salmebog, hvor melodien står på fol. 287. Dens historie som salme endte i 2002, da den røg ud af Salmebogens nye udgave.

Albertsens tekst vidner – som flere andre i Thomissøns Salmebog – om tidens trængsler: Den Nordiske Syvårskrig, 1563–70<sup>18</sup>. Melodien siges at have nogle relationer til tyske forbilleder<sup>19</sup>; nærmere undersøgelser har dog vist, at man kan tale om orientering mod både tyske og hollandske melodier (i det sidste tilfælde tidens “souterliedekens”)<sup>20</sup>. Det er endnu et argument, at salmen

<sup>16</sup> For en digital udgivelse se <http://www.mdz-nbn-resolving.de/urn/resolver.pl?urn=urn:nbn:de:bvb:12-bsb10205811-5> (29.04.15).

<sup>17</sup> Hegelund hørte om hans død på sin rejse tilbage fra Wittenberg til Danmark og skrev et notat om dette i sine almanakoptegnelser – mellem beretningerne om sit ophold i Lüneburg og Lübeck, 24./27. maj 1569.

<sup>18</sup> Se fx. Jens Lyster, *Hans Thomesen*, ved Arkiv for Dansk Litteratur, online: [http://adl.dk/adl\\_pub/fportraet/cv/ShowFpItem.xsql?nnoc=adl\\_pub&ff\\_id=78&p\\_fpkat\\_id=fskab](http://adl.dk/adl_pub/fportraet/cv/ShowFpItem.xsql?nnoc=adl_pub&ff_id=78&p_fpkat_id=fskab) (29.04.15).

<sup>19</sup> Se [http://www.denstoredanske.dk/Dansk\\_Biografisk\\_Leksikon/Kirke\\_og\\_tro/Biskop/Hans\\_Albertsen](http://www.denstoredanske.dk/Dansk_Biografisk_Leksikon/Kirke_og_tro/Biskop/Hans_Albertsen) (29.04.15).

<sup>20</sup> Henrik Glahn, *Melodistudier til den lutherske salmesangs historie fra 1524 til ca. 1600* bind 1, København 1954, s. 213f. Den tyske referencemelodi kunne have været “Mag ich Unglück nit widerstahn”; mht. souterliedekens se “This goet te beliden God, om Zyn weldaet / U naem te singhen, ghi Zyt groot” (jfr. <http://www.liederenbank.nl/resultaatlijst.php?zoek=8291&actie=melodienorm&sorteer=jaar&lan=nl>; set d. 07.05.15), en bearbejdelse af Davids Salme nr. 91. Tak til Birgitte Ebert for dette link. – Hvad “Mag ich Unglück nit widerstahn” angår, kan man referere til Ludwig Senfls firestemmig sats i Georg Forsters *Frische Teutsche Liedlein* (1539), se Ludwig Senfl, *Deutsche Lieder zu vier bis sechs Stimmen*, udg. Arnold Geering og Wilhelm Altwegg, Wolfenbüttel 1949 (Ludwig Senfl, *Sämtliche Werke*, 5), s. 19: Tenormelodien (Thomissøns?) ligner Senfls i Hegelunds første 10 takter, men Hegelunds harmonisering er forskellig fra Senfls (derfor også de akkompagnerende stemmer, bortset fra sopranformuleringer i kadencerne t. 4/5 og 9/10). Heller ikke har Hegelund noget med Jacobus Clemens non Papas 3-stemmig sats af “souterliedeken” “This goet te be-

ikke forelå som firestemmig komposition fra starten: Formålet var derfor, at teksten kunne syn-  
ges.

Således tyder intet på, at melodien var mere end en melodi, dvs. salmen blev ikke – fra be-  
gyndelsen – brugt i en firestemmig sats. Selvfølgelig kan dette ikke udelukkes fuldstændig. Men  
det ville lyde rimeligt, at Hegelund enten brugte en sats, der var blevet tilføjet til melodien i løbet  
af de meget få år mellem Albertsens oprindelige digt og Hegelunds videreudvikling – eller at han  
selv skrev denne sats. I hvert fald dannede melodien (og salmens tekst) udgangspunkt for flere  
frembringelser: fx et nyt digt af Anders C. Arrebo fra 1612<sup>21</sup>. Heller ikke her bliver en firestem-  
mig sats (som Hegelund ville have brugt) nævnt. På den måde tyder det i øjeblikket langt mere på,  
at Hegelund stod ikke kun bag teksten til *Exempla*, men også bag den musikalske sats.

### *Om udgivelsen*

Begge originale udgivelser er blevet digitaliseret og via internettet frit tilgængelige i Danmark<sup>22</sup>.  
Derfor bliver Lobwassers musikalske sats, som Hegelund brugte i *Exempla*, her kun gengivet med  
teksten til den 1. strofe; de andre strofer fremgår af den digitaliserede udgave.

Men til musikken, som Hegelund sandsynligvis selv skrev til sine *Argumenta*, er den fulde tekst  
tilføjet – i en normaliseret retskrivning, svarende til de samme editionsprincipper, som bliver  
brugt i hele serien: De gamle ordformer bliver bibeholdt, men de bringes så godt som muligt i en  
moderne ortografi. Også her står den digitaliserede udgave til rådighed, hvis man vil se flere detal-  
jer. Den omfatter også Hegelunds teologiske forklaringer, som han sætter i marginen eller ind-  
skyder mellem stroferne.

Nogle steder finder man flere stavelser end noder. Som udøvende musiker skal man altså  
holde øje med, at nogle ubetonede stavelser (fx ved enden af et ord) bortfalder; andre steder skal  
et ord strække sig over flere tone, fordi verset er kortere end normalt. Det kræves en del planlæg-  
ningsarbejde; og til dette formål er mellemrummet mellem systemerne større end normalt (så at  
der kan tilføjes et uddrag af stroferne – fx en gruppe med udgangspunkt i Det Gamle Testamente  
(strofe 6–12 sammen med strofe 13), i emnet passion og påske (16ff.) eller natur (21ff.)<sup>23</sup>.

---

liden God ...” at gøre: se Jacobus Clemens non Papa, *Souterliedekens*, udg. K. Ph. Bernet Kempers, Rom  
1953, s. 70f. (Jacobus Clemens non Papa, *Opera omnia*, 2).

<sup>21</sup> ”Jeg saa to deilig ROSER staa”, se [http://adl.dk/adl\\_pub/forside/cv/forside.xsql?nnoc=adl\\_pub](http://adl.dk/adl_pub/forside/cv/forside.xsql?nnoc=adl_pub) med  
oplysninger både om digtet og Arrebo (29.04.15).

<sup>22</sup> For andre tilgang se “Kritischer Bericht”.

<sup>23</sup> En stor tak til domorganist Birgitte Ebert (Ribe) for at have gennemlæst og redigeret forordet, til prof. dr.  
Sven Rune Havsteen (København) for rådgivning med Hegelunds digt – og begge to for tankeudveksling.

## Deutsche Vorbemerkung

### *Zur Person*

Peder (Jensen) Hegelund war zwischen 1595 und seinem Tod 1614 Bischof in Ribe. Warum sind von einem Bischof Kompositionen erhalten geblieben?

So formuliert, wirkt die Situation sonderbar. Betrachtet man sie aus anderer Richtung, klärt sie sich auf: Hegelund, 1542 in Ribe geboren, besuchte die Kathedralschule seiner Vaterstadt, zog mit seinem Lehrer, dem für das dänische Kirchenlied zentralen Theologen Hans Thomisson<sup>24</sup>, 1561 nach Kopenhagen, studierte in Leipzig und Wittenberg und kam 1569 nach Ribe zurück, wo er – wie so viele andere Absolventen eines Theologiestudiums der Zeit – zunächst an einer Schule wirkte: an derselben, die er wenige Jahre zuvor erst selbst als Schüler verlassen hatte. Er war „Rektor“, doch zu seinem Aufgaben gehörte (insofern älteren Praktiken folgend) damit zugleich die Aufsicht über die Musik. Und wie so viele Berufskollegen in Deutschland wechselte er nach ein paar Jahren in die Pastorenstelle einer kleinen Landgemeinde.

Bis dahin gleicht sein Lebensweg also demjenigen von Erhard Bodenschatz, dem Kantor in Schulpforta und Sammler des *Florilegium Portense*, das seit 1618/21, zuerst von Schulpforta ausgehend, für fast anderthalb Jahrhunderte die lutherische Kirchenmusik prägte, oder Friedrich Weißensee, ursprünglich Kantor in Magdeburg. So wird klar, wo das Besondere in Hegelunds Lebensweg liegt: darin, dass zunächst die „kleine Landgemeinde“ (Vester Vedsted bei Ribe) nichts Isoliertes war, sondern mit einer Lektorenfunktion am Riber Dom verbunden war, langfristig darin, dass die Karriereleiter nicht bei der Pastorenstelle endete, sondern noch weiter bis auf einen Bischofsstuhl führte.

### *Hegelund und die Musik*

Von Hegelunds Hand sind außerordentlich detaillierte Quellen erhalten geblieben. Auf der einen Seite sind dies archivalische Mitteilungen – darunter ein umfangreiches Buch, das Hegelund anlegte, um darin sämtliche relevanten Dokumente der Schule zusammenzutragen: den *Liber Scholae Ripensis*. In ihm finden sich auch detaillierte Angaben über die Musikquellen, die die Schule besaß; sie sind so umfassend und das Repertoire zugleich so klar profiliert, dass sich für Ribe für die Zeit um 1560 die Liturgie und Musik der Gottesdienste bis ins Detail rekonstruieren lässt – in einer für die lutherische Kultur vermutlich einzigartigen Weise<sup>25</sup>. Hegelund verfügte offensichtlich über ausgeprägtes Insiderwissen, was dieses lokale Musikrepertoire und dessen Geschichte anging, und er hat die Bestände auch selbst erweitert, u. a. um Kompositionen von Gallus Dressler.

Auf der anderen Seite können Hegelunds über Jahrzehnte hinweg geführte Tagebuchaufzeichnungen als Informationsquellen dienen. Leider sagt Hegelund in ihnen kaum etwas über sein musikalisches Wirken: Zwar protokolliert er während seines ersten Vierteljahrs als Rektor (November 1569 bis Januar 1570) eine wöchentliche Arbeit mit dem eben zuvor erschienenen Gesangbuch seines einstigen Lehrers Thomisson; offensichtlich nutzte er allsonntäglich die

<sup>24</sup> Als Kompilator von eines Richtung weisenden Gesangbuches: Hans Thomisson, *Den Danske Psalmebog*, Kopenhagen 1569 (zit. nach Faks. Kopenhagen 1968).

<sup>25</sup> Die Rekonstruktion wurde am 19.04.2015 in der Domkirche zu Ribe realisiert (am 18.04.2015 im Dom zu Schleswig). Die Darstellung erscheint im *Schütz-Jahrbuch* 2015.

Gunst der Stunde, nach dem Gottesdienst das so neue Liedmaterial durchzugehen. Doch darauf hin enden diese Mitteilungen. 1578 – in dem Jahr, in dem die hier vorgelegten Musikwerke erschienen – korrespondierte er dann einmal mit dem Buchdrucker Laurentz Benedict in Kopenhagen wegen einer *Psalmodia scholastica*, ohne dass Hintergründe der Vorhabens deutlich würden. Plante er hier ein Gesangbuch für Lateinschüler – nach den liturgischen Gesichtspunkten der Zeit, also durchaus auch noch mit lateinischen Elementen?

Dann war seine Lehrer- und aktive Schulmusik-Zeit vorbei.

### *Die beiden Kompositionen dieses Hefts*

Hegelund hat mehrere Werke herausgebracht, die er als „Kleinschriften“ bezeichnet; dies mag die Publikationsform auch der Quellen zu dieser Edition charakterisieren. Die beiden hier wiedergegebenen Musikstücke gehören zu langen, mehrstrophigen Gedichten, die Hegelund auf diese Weise in Buchform publizierte. Text und Musik stehen somit in Verbindung zueinander.

Anlass für die Entstehung waren offensichtlich Todesfälle in Hegelunds weitgespanntem, die gesamten dänischen Bildungskreise durchziehenden Bekanntenkreis. In beiden Gedichten geht es um zentrale Bekenntnisbegriffe: um den dritt- bzw. vorletzten Satz des Glaubensbekenntnisses, und zwar in den *Exempla* um die Vergebung der Sünden, in den *Argumenta* um die Auferstehung des Fleisches. In musikalischer Hinsicht gehen beide Stücke – im Sinne des zeitüblichen Parodie- und Kontrafakturverfahrens – von vorliegenden Melodien aus, die (gleichfalls nach zeitüblicher Auffassung) dem Tenor zugewiesen werden.

In den *Exempla* schreibt Hegelund auf der Titelseite, die Texte sollten „ad numeros melodiæ Psalmi CXL. Psalterij Germanici D. D. Ambrosij Lobuasseri.“ gesungen werden, also auf die Töne der Melodie des Psalms 140 in Ambrosius Lobwassers deutscher Version des Genfer Psalters. Lobwasser selbst bietet die Musik im vierstimmigen Satz dar; so wundert es nur wenig, dass Hegelund diesen Satz notengetreu nutzt<sup>26</sup>. Folglich handelt es sich hier nicht um eine eigene Komposition. Doch zeigt Hegelund sich hier als extrem gut informiert: Der Lobwasser-Psalter erschien 1576 (nur zwei Jahre vor seinem Druck); Lobwasser hatte seine Widmungsvorrede am 15. Februar 1575 datiert. Es ist also ein sehr frühes Dokument der Auseinandersetzung mit Lobwassers Publikation; der Daten-Bezugspunkt für Hegelunds Arbeit ist der 29. Oktober 1576, also noch im Erscheinungsjahr von Lobwassers Buch liegend.

Für die *Argumenta* liegen die Dinge nochmals anders. Hegelund bezieht sich auf die Melodie eines zeitgenössischen dänischen Liedes („Jeg ved en urt ...“: „Ich kenne ein Kraut ...“), als dessen Verfasser Hegelund „D. Hans Albritzen“ benennt: den 1569 verstorbenen Bischof Hans Albertsen in Roskilde. Das Gedicht, 1566 datiert, erschien als Lied 1569 in Hans Thomissons *Psalmebog* und blieb dänisches Gesangbuchlied bis 2002. Es ist außerordentlich unwahrscheinlich, dass dieses Lied – aus der Zeit des dänisch/norwegisch-schwedischen „Dreikronenkrieges“ (1563–70) stammend, mehr war als eine Summe aus Text und Melodie; diese fußt in unterschiedlichen Teilbruchstücken auf deutschen Liedmelodien und niederländischen „Souterliedekens“<sup>27</sup>.

<sup>26</sup> Zur Quelle vgl. den Kritischen Bericht.

<sup>27</sup> Besonders Psalm 91 („This goet te beliden God, om Zyn weldaet / U naem te singhen, ghi Zyt groot“). Vgl. <http://www.liederenbank.nl/resultaatlijst.php?zoek=8291&actie=melodienorm&sorteer=jaar&lan=nl> (Abruf 07.05.15); zu Henrik Glahns Einschätzung vgl. oben, Anm. 20 (dänisch). Als potentieller deutscher Bezugspunkt in Deutschland gilt „Mag ich Unglück nit widerstahn“, dessen Melodie im Stollen derjenigen des dänischen Liedes bei Thomisson gleicht. Als Satz wäre daher zu verweisen auf die Bearbeitung von Ludwig Senfl, mit der Hegelunds Satz jedoch nur minimale Berührungspunkte hat (und dann auch nur in den Klauseln der Sopranstimme). Noch geringer sind die Ähnlichkeiten mit Jacobus Clemens non Papas dreistimmigem Satz des „Souterliedeken“. Quellenangaben zu den Notenausgaben: Ludwig Senfl, *Deutsche*

Folglich stand für Albertsen (oder für Thomissøn, bei dem die Melodie erstmals nachweisbar ist) die Kompilation einer Melodie (zum Text) im Vordergrund, nicht auch die Fortentwicklung einer Melodie zu einem vierstimmigen Satz.

Was spricht also für, was gegen eine Autorschaft Hegelunds? Zwischen der Entstehung des Ursprungliedes und der „Kleinschrift“ Hegelunds stehen kaum mehr als zehn Jahre; innerhalb dieses knappen Zeitraumes könnte also durchaus ein Satz entstanden sein. Doch da das Lied auf Anhieb als bekannt und beliebt gelten kann (so weit, dass es zu weiteren Textschöpfungen anregte), wäre damit zu rechnen, dass sein Satz (hätte es ihn gegeben) auch irgendwo anders erhalten geblieben oder zumindest erwähnt worden wäre. Das scheint aber nicht der Fall zu sein.

Durchaus jedoch gibt es Sätze des niederländischen „Souterliedeken“ nach Psalm 91 und auch zu „Mag ich Unglück nit widerstahn“, dessen Stollen Ähnlichkeiten mit „Jeg ved en urt ...“ zeigt; unter den Sätzen ist unter anderem eine Tenorlied-Komposition von Ludwig Senfl. Doch da die Melodie – als letztlich grundlegender Baustein – in „Jeg ved en urt ...“ von den Verwandten abweicht, können auch die vierstimmigen Sätze nicht identisch sein.

Somit spricht hier außerordentlich viel für die Annahme einer Komposition Hegelunds; Gegenargumente sind nicht in Sicht.

### *Zur Ausgabe*

Die Edition – im Rahmen eines deutsch-dänischen Projekts – erfolgt in dänischer Sprache. Eine deutsche Übersetzung wird ebenso wenig beigelegt wie eine dänische bei deutsch textierter Musik. Die „wissenschaftlich fundierte Ausgabe für die musikalische Praxis“ richtet sich hier somit zuerst an ein dänisches Publikum und bietet eine Art Grundbestand des Werkes; wer ihn weiterentwickeln möchte (durch Umbesetzung, andersartige Verzierung etc.), hat somit einen klaren Ausgangspunkt für diese Arbeit. Dies schließt ein, dass eine deutsche Nachdichtung (oder auch überhaupt: eine deutsche Textierung) des Satzes ermöglicht wird; in einer „wissenschaftlich fundierten Ausgabe für die musikalische Praxis“ hätten diese Komponenten jedoch eine autoritative Qualität, die mit dem eigentlichen Anliegen nicht vereinbar wäre<sup>28</sup>.

---

*Lieder zu vier bis sechs Stimmen*, hrsg. Arnold Geering und Wilhelm Altwegg, Wolfenbüttel 1949 (Ludwig Senfl, *Sämtliche Werke*, 5), S. 19; Jacobus Clemens non Papa, *Souterliedekens*, hrsg. K. Ph. Bernet Kempers, Rom 1953, S. 70f. (Jacobus Clemens non Papa, *Opera omnia*, 2).

<sup>28</sup> Verwiesen sei nicht zuletzt auf Heinrich Schütz' „Italienische Madrigale“ in der Edition von Hans-Joachim Moser – samt dessen unterlegter Textnachdichtung, die seit der musikpraktischen „Wiederentdeckung“ des italienischen Madrigals wohl kaum mehr ernsthaft aufführungspraktisch genutzt wird: Heinrich Schütz, *Die neunzehn italienischen Madrigale* (Venedig 1611), Kassel etc. 1962 (Heinrich Schütz, Neue Ausgabe sämtlicher Werke, 22).

## Kritischer Bericht

### *Die Quellen*

#### 1. Quelle zu „Lad af, o hjerte sorrigfuld“

Originaldruck, Kopenhagen: Det Kongelige Bibliotek, Signatur: Hielmst. 1352 8°.

Titel: „*Argumenta* | *RESVRRECTIONIS* | *CORPORVM*: | Trøst oc Beuissning | vdaff Guds ord | om | Legemens | opstandelse: | vdi | Rim forfattet | aff | Peder Hegelund. | Oc kann siungis met D. Hans | Albritzens vises tone: | Jeg veed en Vrt baade deilig oc bold. | | Prentet i Kiøbenhaffn, aff | Laurent Benedicht. | 1578.“<sup>29</sup>

Anschließend an den Titel 1 Doppelseite Widmungsgedicht an „Dorethe M. Hans Laugissens“. Folgende 2 Doppelseiten: Musik in Chorbuchnotation, anschließend 9 Doppelseiten Text (27 Strophen mit eingeschobenen Kommentaren sowie Bibelhinweisen als Marginalien), am Ende: „*Etiam venio cito.* | *AMEN.* | *Etiam veni Domine Iesu.*“ Anschließend 7 Seiten Memorialgedichte.

Kleinformatig, 9,2 x 13,7 cm (Hochformat), 2 Quaternionen

Abweichende originale Schlüsselungen

Diskant:	c:1
Alt:	c <sub>3</sub>
Tenor:	c <sub>4</sub>

Der Rand im Textteil ist beschnitten, stellenweise mit Textverlust auf linken Seiten (Marginalien; siehe Strophe 19).

#### 2. Quelle zu „Her frem, her frem, i syndere alle“

Originaldruck, Kopenhagen: Det Kongelige Bibliotek, Signatur: LN 730 8°

Titel: „*Exempla regulae*: | *Vino ego, dicit DOMINVS DE-* | *VS, nolo mortem peccatoris: sed | vt conuertatur & | viuat.* | De trøstelige Exempler | Aff der Gamle oc Ny Testamente, Om Guds Naade oc Barm- | hiertighed | imod | Allehaande store | Syndere oc Synderinder: | Huilcke hand wforskylt, aff blote | Naade, aleniste for Jesu Christi hans kiere | Søns skyld, haffuer forladt Synden | oc giffuit sit venskab oc det | Euige Liff: | Sammendragne vdi | en Sang | aff | P. H. R. | | *Ad numeros melodiae Psalmi CXL.* | *Psalterij Germanici* | *D. D. Ambrosij Lobuasseri.*“<sup>30</sup>

Kleinformatig, 9,5 x 15,3 cm (Hochformat), Quaternio, weiterer Vorsatzbogen jünger (mit handschriftlichen Eintragungen, die in keinem direkten Bezug zum Werk zu sehen sind).

<sup>29</sup> Online: <https://archive.org/details/den-kbd-pil-130018153816-001> (09.05.15)

<sup>30</sup> Online: <https://archive.org/details/den-kbd-pil-130017583809-001> (09.05.15)

## Abweichende originale Schlüsselungen

Alt:	c <sub>2</sub>
Tenor:	c <sub>3</sub>
Bass:	c <sub>4</sub>

*Einzelanmerkungen zu Nr. 1*

Zum Vergleich herangezogen: Hans Thomisson, *Den Danske Psalmebog*, København 1569 (Faksimile 1968), fol. 287 recto/verso: „En Bøn mod store Landplager, besynderlige mod Krig oc Feide. *D. Iohannes Albertius. M. D. LXVI.*“  
[„ein Gebet gegen große Landplagen, besonders gegen Krieg und Fehde“].

<b>T.</b>	<b>St.</b>	<b>Zeichen: Bemerkung</b>
3	A	2: orig. Semibrevis (Punkt ergänzt)
9	T	3: Note ergänzt (Melodieton, wie bei Thomisson. Dort steht der letzte Melodieton direkt unter dem Wiederholungszeichen; damit mag das Fehlen der Note zusammenhängen. Die Note f möglicherweise zeitweilig im Druck nachgetragen (Papierverfärbung, die weder von der Vorder- oder Nachbarseite aus verursacht ist.
	B	2: Ligatur zu 10,1
25	B	Vorzeichen ergänzt: Die Basslinie bewegt sich hier im Hexachordum molle (f-g-a-b-c-d-e), nicht im Hexachordum durum (g-a-h-c-d-e).

*Zu Nr. 2*

Zum Vergleich herangezogen:

Ambrosius Lobwasser, *Der Psalter deß Königlichten Propheten Davids, In deutsche reynen [!] verständlich vnd deutlich gebracht*, Leipzig 1576 (Expl. München, Bayerische Staatsbibliothek, von fol. Eee verso an; Permalink der Digitalversion: <http://www.mdz-nbn-resolving.de/urn/resolver.pl?urn=urn:nbn:de:bvb:12-bsb10205811-5> (Bild 1005ff.



# Lad af, o hjerte sorrigfuld

Peder Hegelund 1578  
 med Hans Albertsens salme  
 "Jeg ved en urt" som tenor

Dis:

Lad af, o hjerte sorrigfuld  
 Om ver - den er vor - den dig u - huld

Alt:

Lad af, o hjerte sorrigfuld  
 Om ver - den er vor - den dig u - huld

Ten:

Lad af, o hjerte sorrigfuld  
 Om ver - den er vor - den dig u - huld

Bas:

Lad af, o hjerte sorrigfuld  
 Om ver - den er vor - den dig u - huld

6

C.

dig selv at be - drø - - ve og grem - me:  
 og ven - ner end dig for - glem - - me,

A.

dig selv at be - drø - - ve og grem - - - me:  
 og ven - ner end dig for - glem - - - me,

T.

dig selv at be - drø - - ve og grem - me:  
 og ven - ner end dig for - glem - me,

B.

dig selv at be - drø - - ve og grem - me:  
 og ven - ner end dig for - glem - - - me,,

11

C. at syg - dom og der - til ar - mods nød, bang -

A. at syg - dom og der - til ar - mods nød, bang -

T. at syg - dom og der - til ar - mods nød, bang -

B. at syg - dom og der - til ar - mods nød, bang -

16

C. - hed løn - lig og å - ben - ba - re, spot og for - smed og

A. - hed løn - lig og å - ben - ba - re, spot og for - smed og

T. hed løn - lig og å - ben - ba - re, spot og for - smed og

B. hed løn - lig og å - ben - ba - re, spot og for - smed og

22

C. sidst den le gem-lig død, dig vil - le in -

A. — sidst den le - gem - lig død, dig vil - le in -

T. sidst den le - - - gem - lig — død, dig vil - le in -

B. sidst den le - - - gem - lig død, dig vil - le in -

26

C. gen - le - des — spa - re, in - - gen - le - des spa - re.

A. gen - le - des spa - re, in - - gen - le - des spa - re.

T. gen - le - des spa - - re

B. gen - le - des spa - re, in - - gen - le - des spa - re.

*Argumenta resurrectionis corporum, str. 1–27 (med Hegelunds bibelhenvisninger):*

Credo CARNIS resurrectionem.  
Jeg tror på kødets opstandelse

1. Lad af, o hjerte sorrighfuld  
Dig selv at bedrøve og græmme:  
At verden er vorden dig uhuld,  
Og venner end dig forglemme,  
At sygdom og dertil armods nød,  
Banghed lønlig og åbenbare,  
Spot og forsmed, og sidst den legemlig død,  
Dig ville ingelede spare.
2. Foragt du verden lige så igen,  
Lad hende for dig korsfæstet være: Gal. 6.  
Dit hjertens øjen du vend derhen,  
Der som er evig glæde og ære:  
Lad løst om dette her timelig tand,  
Din kås set hen til himlene klare,  
Der er vor fri frels, og rette færneland Philip. 3.  
Alle englers og helligens skare.
3. Fat og fest det i hjertet ind,  
At vi ej her skulle evig være:  
Men om skønt legemet, sjæl og sind,  
Som vi fordærved af synden bære,  
Må lide daglig både sorrigh og nød,  
De blive dog ikke borte:  
Og ej forsvinder det legem som er død,  
I jorden vor moder hin sorte.
4. Men sjælen kommer i sin behold,  
Udi Guds egner hånd og gemme: Sap: 3  
Legemet som er under synden sold,  
Den lægges ned i dødsens klemme:  
Dog skulle de både komme sammen igen,  
Udødelig så for dommen møde:  
Gud vil da være de godes fader og ven,  
De onde til helved nedstøde.

5. Fornuft det af sig selv ej tror,  
 At legemet som til muld forfulner:  
 I vand, i ild, i vær og jord,  
 Til støv, også til intet formulner,  
 Dertil tit og mangelunde forvent,  
 Skulle komme det selvsamme frem af sted:  
 Den trøst af Guds ord må vi alt hent,  
 Som giver os derom klar besked.
6. Først skøb Gud mennesken i paradys, Gen. 1.  
 Lig efter sit eget billede bold  
 Oprigtig, god, frivillig og vis,  
 Gav alting under deres magt og vold,  
 At de skulle levet evindelig:  
 Dog der de i synden vare faldne, Genes: 3  
 Han dennem kvindens sæd nådelig  
 Forlovet, til livet at kalde.
7. Nu lærde og spåde også Enoch,  
 Som var den syvende mand fra Adam,  
 At Herren med helligens tusinde skok, [Iu]dæ epist.  
 Vil komme de onde til straf og skam:  
 Han lev'de og selv for herren så vel, Gen. 5.  
 At han til himmelske sæde,  
 Blev tagen op både med legem og sjæl  
 Guds børn til trøst og glæde.
8. Noah selvottende med alle slags djur, Gen. 7.  
 Et år omkring i Arken vende:  
 Indtil så længe jorden blev tjurd, Gen. 8.  
 Og hud selv dem til landet sende.  
 Den hval som havde Ionam i sin bug, Ionæ 2.  
 På tredje dag måtte hannem yde,  
 Gansk' hel og holden af sin forfærdelig slug: Math. 22.  
 Opstandelsen det betyde.
9. Desligest Eliæ Guds tro mand,  
 I verdens midte alder det hende,  
 Som tjente Herren med mund og hånd,  
 Sit visse bud han efter hannem sende:  
 Både heste og vogn komme gloendes ned;  
 Førte hannem i vejret til himmels op,  
 Efter stod Elisæus og undrede ved:  
 Elias fór op med sjæl og krop.

10. Hvad tolde og talde den tollige Iob, Iob. 19.  
 Af ve (sagde han) og sorrig jeg bæver:  
 End haver jeg denne trøst og håb,  
 Jeg ved, min frænde og frelser lever:  
 Og skal mig opvække af jorden og død,  
 med denne min hud mig beklæde,  
 Jeg selv skal skue Gud i mit kød,  
 Disse øjen skulle se den glæde.
11. Den ædle Esaias af ånden fuld, Esai: 25. et 26.  
 Desligest og Daniel trøste os så: Daniel 12.  
 De døde som ligge under sorten muld,  
 Med legemet skulle vist opstå,  
 I sovkommeret de først hvile sig  
 Siden de sig dejlig fremdrage:  
 Gud vil da døden opluge evindeligt,  
 Jordklædet og gråden borttage.
12. Ezechiel blev i ånden udført, Ezech: 39.  
 I Babylons land på marken vid;  
 Der så han de ben så mange og tørre,  
 I hele hobe sprede hid og did:  
 Et vejr blæs'de her, de ben påstand  
 Med bulder droges hen hvert til sin krop,  
 Straks kom der til kød, sener liv og ånd,  
 For Gud de rejste sig levende op.
13. Men al vort håb og højeste bevis, 2. Cor: 15.  
 Den står på dig o Jesu Krist,  
 Havde du ikke indlagd' den pris,  
 Og djævelens hoved knuset vist:  
 I sin rammer havde og døden sur,  
 Han agtet slet ingen at slippe,  
 Vi måtte da været de usleste kreatur.  
 Og havde slet håbet til glippe.
14. Dig bør lov og ære altsomstørst,  
 At du af underlig råd og nåde,  
 Ville være vor broder, hovet og først,  
 Og styre så all' vor jammer og våde:  
 Alenest' at du kunne os hjælpe af nød,  
 Vort kød og blod vilde du annamme:  
 Vi er dine lemmer, og kød af dit kød,  
 Derpå vi stole og bramme.

15. Nu est du opstanden, det er vist,  
Med største herlighed og triumf,  
Døden dig holdt så liden en frist,  
Du rådnet og ikke i jordens sump,  
Brodden er brudden og døden er død, **Osee 13.**  
Djævelen er dømt, og fængslet er fanget: **Eph: 4.**  
For vor skyld lide du dødsens nød, **Rom: 4.**  
For vor skyld est du og opstanden.
16. Vi skulle jo være dit billede lig, **Philip. 3.**  
For den sag est du et menneske vorden:  
Derfor som døden ej kunde holde dig, **1. Thes. 4.**  
Vort legem skal og ej blive i jorden: **Rom. 8.**  
Ihvort som hovedet rejser sig hen,  
Did må alt lemmerne følge med:  
Vi er dine lemmer og ympegren,  
Vi følge dig hvor du est i sted.
17. Du snarlig de påkende lodst,  
Hvad kraft din død monne med sig drage:  
Straks der du på korset døden såst,  
De dødes grave måtte revne og knage: **Math. 27.**  
Mange helligens legemer de trådte herfram,  
Efter din opstandels' i staden ginge,  
Og uden tvivl med dig i glæde og bram  
Fore op, og riget undfinge.
18. Ja før du ville gå til din død,  
Din magt betede du åbenbare,  
Sygdom, djæveln og dødsens nød  
Måtte for dit ord straks rømme og fare:  
Iairi datter du vækk'de af søvn, **Lucæ 8.**  
Den enkes søn på ligbaren, **Lucæ 7.**  
Og Lazarus som de på tredje døgn **Iohan. 11.**  
Var død, måtte frem og svare.
19. Du haver endnu ikke forget; **[H]eb. 4. [?]**  
Dine usle børn og fattige brøder,  
Hvor meget godt du haver dem jet: **[Sa]p. 3 [?]**  
Men sorrig altid i verden dem møder:  
Hvor bliver da din retfærdighed  
Mod Abel, og dine Martyrer alle?  
Om du ville ikke engang ugudelighed  
Frem til ret regenskab kalde?

20. Monne du forgæv's have lidt død?  
 Og vi forgæv's både tro og lide? 1. Cor. 15.  
 Og have ej djævlens gerning ød,  
 At døden din lemmer skal rive og slide?  
 Skulle den Helligånds tempel og våning; 1. Cor. 3.  
 Som er i Christo døbt og tåd [*toef*],  
 Og haver din ånd til pant os forlofning; Ephes. 1.  
 Hensmulte som andet skarn og råd?
21. Vel må her med og hårdt handles, 1. Cor. 15  
 Ligesom med planter, sæd og frø, Iob. 14  
 Af regn og råd må de forvandles,  
 I jorden en tidlang fjæles og dø:  
 Dog springe de ud om våren smukt,  
 Med blader, blomster, frø og kerne,  
 Af sorten jord, med farve, dyd og lugt,  
 Efter Guds ville så gerne.
22. Han monne og fuglene det befale,  
 Når sommerens hede ej længer vil stande,  
 I kilder og kærre sig lægge i dvale,  
 En part flue hen til varme lande:  
 Somme dyr sove i vinters nød:  
 Pelikanens unger få til live,  
 Af ben og marv fødes Fønix purpurrod,  
 Hugormen skyder sin hide.
23. Hvo binder jorden med vinters tvang,  
 Gør hardt og bart med frost og is?  
 Hvo kommer igen al grøde på gang?  
 Med fugt og varme giver lin og lis?  
 Opvækker os af hvile og søvn?  
 Lader månen vokse af og til?  
 Af nat og dag hverend døgn?  
 Af aske lader vorde glar og spejl?
24. Hvo skaber et menneske i moders gem?  
 Hvo giver det føde, sjæl og ånde?  
 Hvo hjælper det og til verden frem?  
 Hvo styrker noderen i slig vånde?  
 Hvo giver de ufrugtsommelige frugt?  
 Ophøjer den fattige, og som falder?  
 Hvo gør de syge stærke og smukt?  
 Hvo tit forlænger deres alder?



25. Vi tjene den Herre som det formår,  
 Himmel og jord af slet intet skob,  
 Udi hans magt altingest står,  
 Altingest han gemmer og holder tilhob  
 Skulde han ej af vores aske og ben  
 Opledt fra dyr, fiske, fugle og orme,  
 Som han haver gjort førre, gøre sligt igen,  
 I sin ret skik og forme?
26. Det er den Herre en sag så let,  
 Det koster hannem næpp' et ord,  
 Når han vil æske os alle i ret,  
 Før end skulle smelte himmel og jord:  
 End djævelen skulle hannem tage fra,  
 Og døden hans børn holde tilbage:  
 De djævle sig ej selv da hjælpe må,  
 I disse store herredage.
27. Vi løfte vore hoveder til himmelen op  
 Thi vi vort hovet fra himmelen vente,  
 Han skal os frelse med sjæl og krop.  
 Og med sin engler selv os hente:  
 Kom kære brudgom o Kriste kom,  
 Giv os en salig stund og tid,  
 Holdt du din brud i troen fast og from:  
 Ja, ja, jeg snart vil komme blid.

**Luc. 21.**  
**Philip. 3.**

Etiam venio cito.

AMEN.

Etiam veni Domine Iesu.<sup>31</sup>

---

<sup>31</sup> ”Også jeg vil komme snart. Amen. Kom også, Herre Jesu.”

## Appendix:

# Her frem, her frem, i syndere alle

Peder Hegelund 1578 (tekst)  
Ambrosius Lobwasser 1576 (musik)

Dis: Her frem, her frem, i syn - - - dere al - le, hø -

Alt: Her frem, her frem, i syn - dere al - - - - le, hø -

Ten: Her frem, her frem, i syn - dere al - le,

Bas: Her frem, her frem, i syn - de - re\_\_ al - le, hø - rer,

5

C. rer, hvo e - der mon kal - - - de,

A. rer, hvo e - der mon kal - de, Den Her -

T. hø - - rer, hvo e - der mon kal - le, Den

B. hvo\_\_ mon kal - de, Den Her -

9

C. Den Her - re som skabt' Him - mel og Jord,

A. re som skabt' Him - mel og Jord, Ta - ler til

T. Her - re som skabt' Him - mel og Jord, Ta -

B. re, som skabt' Him - mel og Jord, Ta - ler til

13

C. Ta - ler til e - der ved sit Ord.

A. e - der ved sit Ord.

T. ler til e - der ved sit ord.

B. e - der ved sit Ord.

## Editionsrichtlinien der Notenreihe „Musik zwischen Nord- und Ostsee“ (MNO)

Wiedergegeben wird der Notentext der „besten“ Quelle (zumeist ist jedoch nur eine einzige erhalten geblieben). Eingriffe in den Notentext beschränken sich auf Korrekturen echter Schreib- oder Druckfehler bzw. Details der graphischen Darstellung.

Die Werke werden in originaler Tonart ediert. Die originale Vorzeichnung bleibt gewahrt (z. B. d-Moll ohne Vorzeichen etc.). Sofern z. B. choralgebundene Orgelwerke in Tonarten des aktuellen Gesangbuches transponiert werden, findet sich die Originalversion im Hauptteil, die Transposition im Anhang der jeweiligen Ausgabe.

Die originale Taktart wird nur dann nicht beibehalten, wenn ihre Angaben missverständlich sind (z. B. 3/2 für einen 3/1-Takt; dies jedoch wird kommentiert). Ist in Stücken des früheren 17. Jahrhunderts erkennbar, dass ein Komponist als Deklamationseinheit Halbe wählte, wird ein Allabreve-Takt in eine 4/2-Struktur überführt.

Taktstriche werden nach moderner Praxis gesetzt (ggf. werden Besonderheiten im Kritischen Bericht genannt). Anstelle von schmuckvollen Schlussnoten findet sich im letzten Takt einer Komposition eine Note lediglich des Wertes, der diesen Takt auffüllt.

Die originale Partituranordnung wird beibehalten. Dynamische Angaben werden in moderne Zeichen übertragen; Textzusätze werden im originalen Wortlaut wiedergegeben.

Singstimmen werden in moderner Schlüsselung wiedergegeben (Violinschlüssel, oktavierender Violinschlüssel, Bassschlüssel). Die originale Schlüsselung wird jeweils im Kritischen Bericht genannt.

Instrumentalstimmen werden nach Möglichkeit in den originalen Schlüsseln wiedergegeben. In Einzelfällen finden sich nähere Details im Kritischen Bericht.

Der Generalbass wird nicht ausgesetzt. Die Bezifferung entstammt der Vorlage; sie wird in originaler „Schichtung“ (ggf. also „3“ über „5“) wiedergegeben und nicht ergänzt, sondern lediglich (wenn sie offensichtlich falsch ist) korrigiert. Details werden im Kritischen Bericht wiedergegeben.

Gesangstexte erscheinen in moderner Orthographie und Interpunktion. Allerdings bleibt der originale Lautstand gewahrt (z. B. alt „gläuben“ statt neu „glauben“, „besprützen“ statt „bespritzen“ etc.). Ergänzungen (auch: bei Abkürzungen und „Faulenzern“ für Textwiederholung) werden kursiv wiedergegeben.

Bis ins 17. Jahrhundert sind Alterationen häufig nur mit Diesis (#) und Be (*b*) erfolgt. Diese Zeichensetzung wird moderner Praxis angepasst: Grundsätzlich wird zusätzlich (ohne eigenen Nachweis) das Auflöszeichen verwendet, und zwar auch in Generalbassbezifferungen (statt original *b* über einer Note A steht also das Auflöszeichen, um die Verwendung der kleinen Terz C zu bezeichnen, entsprechend bei Hochalteration von B im g-Moll-Akkord ein Auflöszeichen anstelle von original „#“).

Warnakzidentien werden nur sparsam hinzugefügt; sie stehen in Klammern. Artikulationsangaben entstammen der Vorlage; sie werden nicht frei hinzugefügt. Ergänzte Halte- und Bindebögen werden gestrichelt dargestellt, ergänzte Noten in Kleindruck.

Angaben im Kritischen Bericht folgen dem Muster „Takt“ – „Stimme“ – „Zeichen: Bemerkung“. Dargestellt wird, wie sich die Vorlage vom wiedergegebenen Notentext unterscheidet. Die gezählten „Zeichen“ sind Noten oder Pausen der Neuedition.